

O STAROSLOVENSKI CERKVENI GLASBI

V dveh zanimivih člankih R. Palikarove-Verdeil (Byzantinoslavica X, 268—274; XI, 82—89; Slovo I, str. 75 s), v srbski Pravoslavni Liturgiki (I, 73 in 260—270) L. Mirkovića in v ruskih razpravah o starem bizantinskem in slovanskem cerkvenem petju sem opazil, da so vsi slovanski in zapadnoevropski strokovnjaki v tem predmetu prezrli poročila ksl. Žitja Konstantina (ŽK), posebno pa Pohvale sv. Cirilu in Metodiju (PCM) o staroslovenskem cerkvenem petju. O staroslovenskem cerkvenem petju sem nekoliko pisal v slovenski razpravi o Pohvali sv. Cirilu in Metodiju.¹ Tu hočem ono razpravo v tej stvari dopolniti.

Ksl. ŽK 4 izrečno poroča, da se je mladi Konstantin (Ciril) na visoki šoli v Carigradu učil *muzike*; v ŽK 15 čitamo, da je v Moravski prevel liturgične knjige in svoje učence naučil slovansko liturgijo. A liturgija je bila v oni dobi neločljivo združena z liturgičnim petjem. ŽK v 17. poglavju pripoveduje, da so Ciril in Metodij ter njuni učenci peli slovansko liturgijo v rimski cerkvi sv. Petra, naslednji dan v cerkvi sv. Petronile, tretji dan v cerkvi sv. Andreja, potem celo noč in naslednje jutro v cerkvi apostola Pavla. Torej so bili že izvežbani v liturgičnem petju. Ciril je še na smrtni postelji pel 121. psalm in 9. stih 15. psalma.

Papežev knjižničar Anastazij, ki je v Rimu mnogo občeval s sv. Cirilom in Metodijem, je škofu Gauderiku pisal, da je Ciril zložil tako umetno pesem v čast sv. Klementu, da je on ni mogel primerno prevesti na latinski jezik, ker bi se latinski tekst ne skladal z melodijo.² Torej je Ciril zložil tudi napev, ali pa je zložil umetno pesem na že znano liturgično melodijo, kar vsekakor zahteva dober pevski posluš in glasbeno izobrazbo. Verjetno je, da je bila ona pesem sv. Klementu sestavljena za liturgijo specifično slovanskega praznika Najdenja relikvij sv. Klementa (ne pozna ga niti rimska niti bizantinska cerkev) in prevedena na slovanski jezik. Očitno je, da je bil Ciril ne samo glasbeno izobražen, temveč tudi pesnik in pevec. Slovansko liturgijo je že v njeni prvi dobi spojil z vzornim cerkvenim petjem. Vse to je bilo slavistom bolj ali manj znano. A iz tega niso izvajali zaključkov o staroslovenskem liturgičnem petju.³ Popolnoma pa so prezrli bolj konkretno svedočanstvo ksl. Pohvale sv. Cirilu in Metodiju, ki na dveh mestih pripoveduju o slovanskem liturgičnem petju.

V 4. poglavju PCM je omenjeno, da se je Metodij v olimpskem samostanu izvežbal v liturgičnem petju: *poučaja se vž psalměhъ i pěniihъ i pěsnihъ duhovnyihъ*. Takovo petje in take pesmi omenja že apostol Pavel (Ef 5, 19; Kol 3, 16). Isto se ponavlja v glagolskem Sinajskem evho-

¹ Razprave Slovenske Akademije znanosti in umetnosti. Razred za filološke in literarne vede. I (1950) 27—58.

² Nec aptam nec sonoram cantus harmoniam redderet.

³ R. Palikarova-Verdeil premalo pozna slavistična vprašanja. Pisateljica je kasneje podrobneje proučila tudi staroslov. vprašanja. V knjigi: La Musique Byzantine chez les Bulgares et les Russes (Copenhague 1953) je iz stsl. virov zbrala podatke o Cirilovih in Metodovih zaslugah za slovansko liturgično petje.

logiju (94 b, 12—14; 99 a, 22—23) kot važna služba menihov. Ciril se je v liturgičnem petju izvežbal že v Carigradu in potem še v družbi svojega brata v olimpskih samostanih. Verjetno je, da sta solunska brata že pred prihodom moravskih poslancev mislila na misijonstvo med Slovani in okoli sebe zbirala slovanske učence. Po prihodu Rastislavovih poslancev nista mogla prezreti važnosti liturgičnega petja. S sodelovanjem svojih slovanskih učencev iz bizantinskega cesarstva sta potem učila moravske učence. Ko sta z izbranimi učenci nad eno leto bivala v Rimu, so v družbi grških menihov in latinskega klera imeli vsi dovolj prilike, da slovansko cerkveno petje dvignejo na dostojno višino in mu dajo trdne temelje.

V 13. poglavju PCM se pesniško pripoveduje, da je Metodij moravske cerkve okrasil *pěsnymi i pěníi duhovnyimi*, torej z onim liturgičnim petjem, v katerem se je izvežbal v olimpskih samostanih. Razume se, da je Metodij v tem nadaljeval, kar je začel in izvrševal njegov mlajši brat kot voditelj misijonskega poslanstva med moravskimi in panonskimi Slovani, potem pa še v Rimu. Trinajsto poglavje PCM opisuje skupno delovanje sv. Cirila in Metodija, a vse pripisuje Metodiju. Enako molči tudi o Cirilovih zaslugah za slovansko liturgično petje. Pisec PCM namreč sponira, da čitatelji poznajo cksl. ŽK. Z druge strani pa je tudi resnično, da se je moglo liturgično petje v moravski cerkveni pokrajini bolje urediti in razcvetiti šele po Cirilovi smrti (869), ko je bila slovanska liturgija in hierarhija že dovoljena (869), potem pa po papežu Ivanu VIII ponovno svečano potrjena (880). Slovansko liturgično petje je bilo treba tem bolj gojiti, ker je po delovanju nemškega nitranskega škofa Vihinga nastalo močno tekmovanje med latinsko in slovansko liturgijo, o katerem mimogrede svedoči papeževo pismo »*Industriae tuae*« (880) in ŽM. ŽM v 11. poglavju pripoveduje, da je Metodij Svetopolku obetal vojni uspeh, ako bo na Petrov dan pri Metodijevi slovanski liturgiji. Poslednji stavek papeževega pisma »*Industriae tuae*« Svetopolku pa indirektno sponira, da je Svetopolku in njegovim velikašem bolj ugajala latinska maša.

V 9. stoletju je bila rimska in frankovska (nemška) cerkvena glasba na znatni višini. Nemci so tedaj že poznali orgle. Liturgično glasbo in uporabo orgel je posebno pospeševal frizinški škof Anno, srđiti Metodov nasprotnik in mučitelj. Ko je bil Metodij že osvobojen in se je Anno že opravičil ter papežu obljubil, da bo svojo vdanost dokazal z dejanji, ga je papež sredi l. 873 prosil naj mu pošlje dobre orgle in mojstra, ki zna z njimi ravnati.⁴

Med Cirilovimi in Metodovimi učenci se je kot pesnik in pevec odlikoval Konstantin prezbiter, pozneje škof v Bolgariji. Zložil je pesniško Azbučno molitev, pesniško službo v čast sv. Metodiju in morebiti tudi izredno pesniško dovršen Proglas k svetemu evangeliju. Njegove pesmi kažejo, da je dobro poznal stihe, akrostihe in umetne oblike grške cerkvene poezije. Mogoče je, da je bil Metodov škofijski pevec, pevovodja in glavni Metodov sodelavec za urejanje cerkvene glasbe. Verjetno je, da

⁴ Precamur, ut optimum organum cum artifice, qui hoc et moderari et facere ad omnem modulationis efficaciam possit, ad instructionem musice discipline aut deferat aut tranmittas.

je spisal Pohvalo sv. Cirilu in Metodiju ali vsaj pri njej sodeloval. Od tod je razumljivo, da PCM tako naglašča Metodovo izvežbanost v liturgičnem petju in njegove zasluge za slovansko cerkveno glasbo.⁵

Pod vodstvom Cirila in Metodija so bile izredno ugodne prilike za razcvet in za čvrste temelje slovanskega liturgičnega petja: jezikovno in stilno dovršeni liturgični teksti, glasbena šola v Carigradu, vzorno liturgično petje grških samostanov v Carigradu, ob Olimpu (v Bitiniji), potem v Rimu, značilno Cirilovo in Metodovo spajanje vzhodnih in zapadnih prvin (elementov), združevanje formalne bizantinske dovršenosti z zdravo slovansko mladostjo in prirodnostjo, naposled na moravskih tleh še ostro tekmovanje z zapadno liturgično glasbo. Za razcvet slovanskega liturgičnega petja pozneje ni bilo več tako ugodnih prilik kakor pod vodstvom genialnega Konstantina in velikega Metodija.

Znano je, da glasbeniki in pevci priučene napeve in tekste dolgo trdno ohranjajo v spominu. Tako so tudi Metodovi učenci, Kliment Slovanski (Ohridski),⁶ Naum, Konstantin prezbiter i. dr. po begu iz Moravske poleg redkih rokopisov prinesli v Bolgarijo in Makedonijo neizbrisno žive melodije in tekste slovanskega liturgičnega petja, ki je mnogo pripomoglo, da se je slovanska liturgija ukoreninila v Bolgariji, Makedoniji, Srbiji in Hrvatski, izpodrinila grško hierarhijo in liturgijo ter dokončno poslovanila Bolgare.

Za liturgično petje je jako važno jezikovno in stilno blagoglasje pesniških tekstov. Glasbenikom je n. pr. znano, da rimski koral v nemškem prevodu izgublja svoj prvotni čar. Še bolj je priznано, da se staroslovanski in tudi poznejši cerkvenoslovanski jezik odlikuje po nedosežnem muzikalnem blagoglasju in pomnožuje očarljivo lepoto liturgičnih melodij. Vse to je zasluga genialnega Konstantina-Cirila, ki je s čudovito fonetično pisavo in z dovršenimi prevodi ohranil blagoglasje staroslovenskega jezika.

Zaradi tega je za pravilno proučevanje starih tradicij slovanske cerkvene glasbe neizogibno potreben pogled nazaj k izredno visokim začetkom staroslovenske književnosti in liturgije.

Ker ni dvoma, da je bila slovanska liturgija rimskega obreda uvedena že v dobi sv. Cirila in Metoda, se posebej oglašča vprašanje, koliko sta poznala in uporabila vzorce tedanjega latinskega liturgičnega petja. A dvomljivo je, če je za rešitev tega problema dovolj opore v virih.

Za reševanje tega problema je zbral mnogo gradiva priznani poznavalec stare cksl. glasbe prof. E. Koschmieder (München).

F. Grivec

⁵ Literaturo glej v zgor (pod op. 1) navedeni razpravi in v moji knjigi: *Zitja Konstantina in Metodija*. Izdala Filozofska fakulteta v Ljubljani 1951.

⁶ Palikarova-Verdeil navaj (st. 273) obširno grško žitje Klimenta Slovanskega (Ohridskega), da je Kliment svoje svečenike tako naučil liturgije in petja psalmov, da so se njegovi pevci odlikovali pred drugimi (grškimi). A ono žitje (21. pogl.) ne piše, da so se odlikovali pevci, temveč da se je Klimentov kler odlikoval po dostojnem izvrševanju bogoslužja.